

DAVOR IVO STIER

BIVŠI MINISTAR VANJSKIH I EUROPSKIH POSLOVA I HDZ-OV
EUROPARLAMENTARAC, DANAS SABORSKI ZASTUPNIK,
IZDAO JE NOVU KNJIGU 'IZLAZ IZ PERIFERIJE'

Razgovarala
Sandra Veljković

Svijet se ponovno mijenja, a svaka je promjena međunarodnog poretka po definiciji trenutak reorganizacije i stvaranja novih odnosa snaga, što za velike sile uglavnom podrazumijeva repozicioniranje uz uzlaznu ili silaznu putanju, ali za manje narode može predstavljati trenutak stjecanja neovisnosti ili pak gubitka države. Hrvatska ima razloga za optimizam jer joj se u promjenama međunarodnog poretka pruža dobra prilika za opstanak i pomicanje s periferije prema europskoj jezgri. Time bi pokazala veću otpornost od svojih prethodnica, a shodno tome i veću funkcionalnost unutar novog međunarodnog i europskog poretka. Bila bi u potpunosti završena faza afirmacije i konsolidacije njezine državnosti, ali također bi se otvorila prilika i obveza sustavnijeg i sadržajnijeg vanjskopolitičkog djelovanja u novim geopolitičkim uvjetima, posebice prema svom okruženju, piše Davor Ivo Stier u svojoj novoj knjizi "Izlaz iz periferije". Vremena su sve samo ne dosadna, a o tome što ona znače za svijet i za Hrvatsku razgovarali smo s autorom knjige, bivšim ministrom vanjskih i europskih poslova, političkim tajnikom HDZ-a, europarlamentarcem, a sada saborskim zastupnikom, potpredsjednikom Odbora za međuparlamentarnu suradnju, članom Odbora za vanjsku politiku te onog za europske poslove i članom Izaslanstva Hrvatskoga sabora u Parlamentarnoj skupštini Vijeća Europe.

Periferija je relativan pojam, odnosno ovisi o središtu i ne postoji bez njega. Kako se pomiče i mijenja središte, pomiče se i periferija kao krajnji dio nekog prostora. Je li Hrvatska, i zašto, u raznim povijesnim razdobljima i raznim političkim oblicima, uvijek bila na periferiji?

Od početka suvremenih međunarodnih odnosa, to jest od Vestfalskog mira 1648., pa sve do 1991. Hrvatska nije bila suverena država i drugi su joj određivali položaj u svijetu. Iskoristili smo kraj hladnog rata za stvaranje države i pozicioniranje na Zapadu, a sada kada se međunarodni poredak ponovno mijenja imamo priliku pomaknuti se s periferije Zapada prema europskoj jezgri.

Što zapravo danas, u kontekstu EU ili šire, znači biti na periferiji? Taj pojam ne mora biti samo zemljopisni. Kako onda vidite izlazak Hrvatske iz te periferije?

Točno, on obuhvaća niz političkih, društvenih i ekonomskih dimenzija. U ovoj knjizi naglašavam samo neke geopolitičke aspekte. Naime, ulaskom u Schengen i eurozonu, to jest punom europskom integracijom, pomaknuli smo se prema centru. Kako bismo imali bolju poziciju blizu centru, potrebno je granicu Zapada, to jest EU, dalje pomaknuti prema jugoistoku. Kao što je Njemačka razgovarala o pomicanju granica Zapada prema istoku nakon pada Berlinskog zida ili kao što to danas Poljska čini u odnosu na Ukrajinu. Isto vrijedi za nas, jer ne bi bilo dobro predugo osta-

Granicu Zapada, tj. EU, treba pomaknuti na jugoistok, ne bi bilo dobro ostati dugo u ulozi graničara

BORIS ŠČITAR

Za sadašnji EU mogli bismo reći da ima tri temeljne komponente: germansku, latinsku i slavensku. Zbog naše burne povijesti sve su u većoj ili manjoj mjeri prisutne u hrvatskom identitetu. Stoga, s vremenom i diplomatskom vještinom možemo se bolje pozicionirati kao graditelji mostova između tih komponenti, smatra Stier

ti u ulozi graničara.

Hrvatska je danas tu gdje jest, u klubu samo 16 država koje su članice EU, NATO-a i eurozone. Koliko je to uopće percipirano kao tektonski pomak u odnosu na prije samo 30-ak godina, kad je država bila dijelom okupirana, bila primateljica pomoći, kad je UN u nju slao mirovne snage? U povijesti je 30 godina kratak period, gotovo ništa.

To je ogromna promjena. Ne smijemo zatvarati oči pred svojim problemima i nedostacima, a njih ima dosta. Međutim, moramo također biti svjesni svojih uspjeha. Biti u skupini tih 16 država nije mala stvar.

Što je bio ključan trenutak preobrazbe Hrvatske i hvatanja koraka sa saveznicama? Koliko je ta motivacija dolazila iznutra, a koliko bila rezultat širih geopolitičkih promjena?

Promjene međunarodnih okolnosti stvarale su prilike, ali njih smo morali znati prepoznati i iskoristiti. Nakon političkog i društvenog konsenzusa o neovisnoj državi, koji je potvrđen referendumom, imali smo geopolitičku zrelost za širi dogovor o euroatlantskom putu. To je bilo ključno. Tako i sadašnje promjene međunarodnog poretka moramo iskoristiti za centralniju ulogu Hrvatske u Europi.

U svojoj knjizi hrvatsku državnu neovisnost stavljate u kontekst procesa europske integracije, što će neki teško probaviti, posebice oni koji su euroskeptični. Iz kojeg rakursa gledate to doba dijametralnih promjena, raspada jednih i stvaranja novih država i zajednica? Koliko su kompatibilni hrvatska državnost i EU?

Povezivanje hrvatske državnosti s ujedinjenjem Europe nije moja originalna misao. Predsjednik Tuđman je u Ustavu, to jest u izvorišnim osnovama hrvatske državnosti, istaknuo promjenu međunarodnog poretka u Europi. Sudjelovanjem naših zapadnih susjeda u europskom mirovnom projektu eliminirane su (barem u znatnom djelu) njihove iredentističke aspiracije na hrvatske zemlje. U tim i takvim okolnostima mogli smo se usredotočiti na prijetnju s istoka te konačno postići nacionalnu emancipaciju.

Često se čuje tvrdnja da je Hrvatska premala i preslaba da bi igrala važniju ulogu u EU i šire. Je li zaista tome tako ili je to tek odraz stanja duha i shvaćanja da se domaća politika uvijek formira negdje drugdje? U Beču, Beogradu, Budimpešti, Bruxellesu...

Iako ne spadamo u rang većih zemalja, možemo odigrati važniju ulogu u Europi. Posebice u definiranju europske politike prema zapadnom Balkanu, ali i u drugim segmentima. Za sadašnji EU mogli bismo reći da ima tri temeljne komponente: germansku, latinsku i slavensku. Zbog naše burne povijesti sve su u većoj ili manjoj mjeri prisutne u hrvatskom identitetu. Stoga, s vremenom i diplomatskom vještinom možemo se bolje pozicionirati kao graditelji mostova između tih komponenti, jer se Europa može razvijati samo na temelju dogovora među njima. Biti graditelj konsenzusa svakako je bolja uloga od graničara. Tome moramo težiti.

Kolika je danas težina EU? Što je zapravo EU?

EU je stvoren nakon Drugog svjetskog rata kao mirovni projekt kako bi istodobno spriječio povratak fašizma te se, kao integralni dio Zapada, suprotstavio prijetnji komunizma i tadašnjeg SSSR-a. On je i danas dio Zapada, nije nesvrstan, ali traži svoju stratešku autonomiju. Dakako, ne protiv SAD-a, već kao njezin saveznik.

Što mislite o tvrdnji da je kod Europske unije problem koncept "europizma" koji dijele nacionalne vladajuće elite i koje su na europske institucije prenijele nacionalne ovlasti puno brže nego što je to bilo prihvatljivo bi-

račima u njihovim državama, a što se vidjelo s dolaskom kriza, ekonomske, migrantske pa i zdravstvene, kad nije dovoljno brzo ili dovoljno jedinstveno djelovala?

Na tu situaciju treba odgovoriti zauzimanjem za bolju ravnotežu između germanske, latinske i slavenske komponente u EU, za europsku politiku koja će uvažiti nacionalne posebnosti i ovlasti država članica, sukladno načelu supsidijarnosti, ali isto tako biti sposobna pokrenuti europske inicijative s jasnim i opipljivim rezultatima za sve građane. Primjer je Europski plan oporavka i otpornosti kao odgovor na gospodarsku krizu izazvanu pandemijom.

Koja je opasnost od jačanja nacionalizama u EU i fragmentacije tog prostora? Kako bi se taj proces odrazio na Hrvatsku i njezino istočno susjedstvo, zapadni Balkan?

Fragmentacijom EU i buđenjem nacionalizma kod naših zapadnih susjeda vratile bi se u prvi plan iredentističke pretenzije, što bi pak dodatno potaknulo revizionističke snage i koncepte u našem istočnom susjedstvu, poput "srpskog svijeta". Ne vjerujem da postoji kapacitet za provedbu takvog koncepta, ali sam pokušaj već je destabilizirajući.

Zagovarate meki pristup zapadnom Balkanu. Zašto? Bojite li se da bi jače stiskanje gurnulo te države dalje od EU i time dodatno destabiliziralo područje?

Nama nije u interesu predugo ostati na vanjskoj granici EU i Schengena, već tu granicu pomaknuti dalje. E sad, formalno proširenje EU neće se dogoditi tako skoro, ali zato je moguće brže proširiti EU standarde i temeljne slobode na društva i tržišta zemalja zapadnog Balkana, uz ispunjavanje određenih uvjeta. Kad se bude moglo iz Mostara, Kotora ili Subotice nazvati Zagreb, Beč ili München bez troškova roaminga, to će de facto predstaviti svojevršno pomicanje europskih granica prema jugoistoku. A to je samo primjer jedne inicijative na kojoj se već radi.

Zašto je populizam u jednom trenutku toliko postao jak u mnogo država? Što je nedostajalo tim ljudima, a što su im brza (ali često i nemoguća) obećanja populističkih vođa nudila?

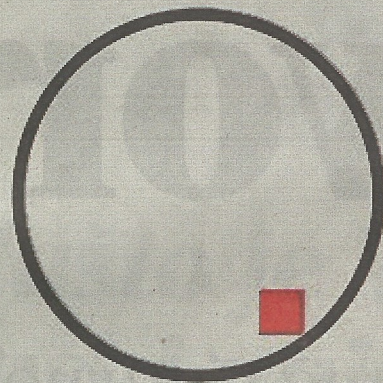
Više je razloga za fenomen populizma. Ipak, jedan strukturni razlog je osiromašenje srednje klase na Zapadu, u dobroj mjeri zbog premještanja proizvodnje u Aziju. Snažna srednja klasa pretpostavka je za liberalnu demokraciju. Kada joj drastično padne standard, ona gubi povjerenje u demokratske institucije i postaje plodno tlo za populističke i autokratske pojave. Zato su "reshoring", povratak proizvodnje na Zapad, te općenito osnaživanje srednje klase izuzetno važni za budućnost zapadne demokracije. To pak traži reorganizaciju međunarodnih odnosa, a to je proces koji se trenutačno događa.

Hrvatska je, u nedostatku boljeg opisa, na zanimljivom zemljopisnom području. Koliko je on otegotna okolnost, a koliko pruža prednosti?

S pametnim pristupom to može biti velika prednost.

Koliko se te prednosti koriste i je li ih Hrvatska postala svjesna tek relativ-

Davor Ivo Stier IZLAZ IZ PERIFERIJE

Ogled o Hrvatskoj u novome međunarodnom poretku

U knjizi 'Izlaz iz periferije' Davor Ivo Stier naglašava da Hrvatska ima priliku, dok se stvara novi svjetski poredak, završiti proces afirmacije i konsolidacije svoje državnosti

no nedavno, i s jačim EU angažmanom i s ratom u Ukrajini?

Neke inicijative pokrenute su prije ruske agresije predviđajući moguće geopolitičke promjene i koristeći naš povoljan položaj. Najbolji primjer bila je izgradnja LNG terminala na Krku.

Kad se govorilo o kupnji borbenih zrakoplova, neki su govorili da je odabir onih francuskih okretanje leđa Amerikancima. To je pojednostavljeno gledište, no treba li uopće Hrvatska birati, prije svega u smislu sigurnosti, između SAD-a i EU? Je li se EU, i treba li uopće, emancipirao od SAD-a u smislu sigurnosti?

"EU ili Amerika" lažna je dilema. Mi smo istodobno članica EU i saveznica SAD-a. Posebice kada je u pitanju politika prema jugoistoku Europe, naš je interes imati otvoren i učinkovit kanal komunikacije i suradnje s Washingtonom, kao što to čine europske članice kvinte (Njemačka, Francuska, Italija i Velika Britanija). Točno je da EU želi postići svoju stratešku autonomiju, ali ne u opoziciji prema Americi, već kao njezin saveznik.

Kako se EU uklapa u sfere interesa drugih velikih sila - ponajprije sigurnosnih i ekonomskih nadmetanja SAD-a i Kine?

Međunarodni poredak sve se više definira u svjetlu kompeticije između SAD-a i Kine na geopolitičkom planu, odnosno sukoba liberalnih demokracija i autokracija na ideološkom planu. EU je saveznik Amerike, koja je i dalje vodeća svjetska sila, ali više ne predstavlja 50 posto svjetskog BDP-a kao 1945. niti uživa svoj unipolarni moment kao 1991. nakon raspada SSSR-a. Amerika danas treba Europu više nego prije i treba joj više, a ne manje Europe. To podrazumijeva veću europsku sposobnost za autonomno djelovanje u suočavanju sa strateškim ugrozama.

Je li ruska agresija na Ukrajinu lo-

gičan slijed procesa koji se događaju neko vrijeme, odnosno stvaranje novog geopolitičkog poretka? Koja je, po vama, uloga Rusije u tom poretku?

Znakovi promjena međunarodnog poretka mogli su se primijetiti već 2008. Na geopolitičkom planu s ruskom invazijom Gruzije, a na ideološkom planu narativom o tome kako su autokracije učinkovitije od liberalnih demokracija, koje su se tada nosile s velikom recesijom. Putinova odluka da 24. veljače 2022. napadne Ukrajinu ubrzala je proces promjene poretka, ali ne u smjeru u kojem je on želio, to jest da Rusija vrati status supersile ravne Americi, kao za vrijeme SSSR-a. Ovaj je rat pokazao da Rusija više to nije, odnosno da je glavna sigurnosna kompeticija zapravo između SAD-a i Kine. Rusija ostaje doduše nuklearna sila i geopolitički čimbenik u mnogim kriznim žarištima. Ali iz niza razloga, uključujući one demografske, ekonomske i tehnološke, više nije globalna supersila.

Kolika je Hrvatska subjekt, a koliko objekt u tim promjenama?

Ovo je prvi put od Vestfalskog mira da je Hrvatska subjekt međunarodnih odnosa u trenutku kada se mijenja poredak. Njezine prethodnice nisu uspjele preživjeti takve promjene: Austro-Ugarska se raspala 1918., Kraljevina Jugoslavija 1941., a SFRJ 1991. Za razliku od njih, Hrvatska neće samo preživjeti promjenu međunarodnog poretka, već ima dobru šansu da poboljša svoj geopolitički položaj.

Kako vidite poziciju Njemačke u EU? Politolog i povjesničar Brendan Simms kaže da Nijemci kao narod nemaju tradiciju stratejskog promišljanja kao što imaju Britanci pa i ne shvaćaju i ne preuzimaju vlasništvo nad zajedničkim europskim projektom, kao što bi možda trebali. No, da to i učine, razapeli bi ih jer "dominiraju". Usto, smatra da je 500 godina europske povijesti bila borba za europski centar te borba kako i tko kon-

trolira Njemačku, a EU je bio samo najnoviji u nizu planova, ne samo da je se obuzda nego i da se iskoristi njezin potencijal, uz demokratsko i slobodno sudjelovanje, što joj i EU i NATO omogućavaju.

Njemačko ujedinjene u 19. stoljeću uzdrimalo je odnose snaga koji su uspostavljeni nakon Napoleonovih ratova, odnosno na Bečkom kongresu 1815. Tadašnja Europa nije znala pronaći adekvatan odgovor na tu situaciju i cijeli se sustav urušio izbijanjem Prvog svjetskog rata 1914. Odgovor je tek pronađen nakon Drugog svjetskog rata mirovnim projektom europske integracije. On podrazumijeva određenu ravnotežu snaga pa se o tome mora voditi računa i danas, nakon drugog njemačkog ujedinjenja 1989. Zato u knjizi govorim o ravnoteži germanske, latinske i slavenske komponente u EU. Isto tako mi se sviđa analiza Benedikta XVI., koji je govorio da postoje dvije paradigme, Bismarckova i Adenauerova. Prva vidi Njemačku kao središnju silu između Zapada i Rusije, a druga pak koncipira Njemačku kao sastavni dio Zapada, privrženju demokraciji i nasuprot autokracijama. Danas Europi treba što više Adenauerove paradigme.

Premijer Andrej Plenković nesumnjivo je europski orijentiran. Koliko su zadnja događanja - euro i Schengen - rezultat (velikim dijelom) osobne orijentacije pa time i većim angažmanom premijera?

Puna integracija u Europi hrvatski je uspjeh, ali je tom nacionalnom uspjehu nesumnjivo Plenković dao veliki doprinos, ne samo kao predsjednik Vlade koja je predvodila integracijske procese nego i osobnim političkim autoritetom koji je izgradio u Europi.

Kolika je zapravo težina Hrvatske unutar EU?

Sigurno je veća nakon ulaska u Schengen i eurozonu, a ako dobro iskoristimo nove geopolitičke okolnosti, može se dodatno ojačati. U knjizi dajem konkretne prijedloge, ali ona je ponajprije poticaj za raspravu o povećanju utjecaja u EU i putu prema europskoj jezgri.

S Andrejem Plenkovićem zajedno ste bili u stranačkoj oporbi, a onda u vodstvu pa ste se razišli nakon preki-da koalicije s Mostom. U kakvim ste danas odnosima?

Naši su odnosi dobri, uvijek smo bili u komunikaciji, kad smo imali zajedničke političke procjene i kada smo imali različite. Na to gledam kao na doprinos kulturi dijaloga u hrvatskoj politici.

Koliko predsjednik Zoran Milanović i njegovi stavovi u vanjskoj politici, posebno Rusiji, Ukrajini i SAD-u, utječu na percepciju hrvatske vanjske politike?

Primijetio sam nekoliko komentara u inozemnim medijima o njegovim istupima, ali ne puno više od toga. Znatno se veća pozornost posvećuje, na primjer, stajalištima predsjednika Turske; zbog geopolitičke važnosti zemlje, ali i zbog toga što on ima drukčiju ustavnu i političku situaciju koja mu omogućuje realnu moć u toj članici NATO-a.

Ne zamarate se time što niste (još) otišli u Vatikan kao veleposlanik, radite u Saboru. No koliko je ova-ka situacija, da imamo paralizu u tom dijelu diplomacije i upražnjena mjesta, neugodna i kakvu političku poruku šalje tim državama?

Mislím da je to svojevrсни paradoks. Naša je međunarodna pozicija očito ojačala do te mjere da hrvatska država može otprijeti određenu dozu neodgovornosti ili, kako ste naveli u pitanju, paralize u dijelu diplomatskih aktivnosti. Postoji reputacijska šteta, ali nisu temeljito narušeni bilateralni odnosi sa zemljama u kojima trenutačno nemamo naše veleposlanike. Ipak, takva situacija dugoročno nije održiva.